

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Філологічні студії

Науковий вісник
Криворізького національного університету

Збірник наукових праць

За загальною редакцією Ж. В. Колоїз

Випуск 7

Частина 2

Засновано 2008 року

Кривий Ріг
ТОВ «ЦЕНТР-ПРИНТ»
2012

УДК 821.161.2.09

Л. М. Семененко

КОНЦЕПТ ЗАМІЖЖЯ / ОДРУЖЕННЯ У ТВОРАХ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Семененко Л. М. Концепт заміжжя / одруження у творах Ольги Кобилянської.

У статті розглядаються особливості художньої реалізації концепту заміжжя / одруження у творчому доробку Ольги Кобилянської. Основна увага зосереджується на розкритті парадигми одруження та шлюбу, їх місця в системі цінностей персонажів різних творів письменниці та контексті феміністичних ідей. Автором розглядаються різні моделі родинних стосунків та осмислюються їхня роль в гармонізації буття особистості.

Ключові слова: концепт, жіночий персонаж, заміжжя, фемінізм, модернізм.

Семененко Л. Н. Концепт замужества в произведениях Ольги Кобылянской.

В статье рассматриваются особенности художественной реализации концепта замужества в творческом наследии Ольги Кобылянской. Основное внимание уделяется раскрытию парадигмы замужества и брака, их места в системе ценностей персонажей разных произведений писательницы и контексте феминистических идей. Автором рассматриваются разные модели семейных отношений и осмысливается их роль в гармонизации бытия личности.

Ключевые слова: концепт, женский персонаж, замужество, феминизм, модернизм.

Semenenko L. M. Concept marriage in the artistic heritage of Olga Kobylyanska.

The article discusses the features of artistic realization of the concept of marriage in the artistic heritage of Olga Kobylyanska. The focus is on the disclosure paradigm of marriage, their place in the system of values of characters of different works of writer and feminist context of ideas. The author examines different models of family relations and interpreted their role in the harmonization of being a person.

Key words: concept, the female character, marriage, feminism, modernism.

Межа XIX і XX століть – час, коли проблеми фемінізму переживали процес актуалізації, а феміністичні ідеї – процес зародження і становлення. Концепт заміжжя / одруження як складова жіночого дискурсу посідає помітне місце у творчому доробку Ольги Кобилянської. Сталість названої проблематики для творів письменниці не випадкова, оскільки жіноча тема, презентована авторкою, відповідала її часу, життю, світогляду. Саме жіночі теми й образи, представлені вже в ранніх творах Ольги Кобилянської стають мішенню для тогочасної реалістичної, часто «чоловічої» критики з боку І. Франка,

М. Грушевського, В. Щурата, на що вказували дослідниці творчості авторки В. Агеєва [1], Т. Гундорова [2], С. Павличко [6].

Уже в перших творах Ольга Кобилянська актуалізує проблему нещасливого заміжжя з примусу, розглядаючи його як трагедію жіночої особистості. Поруч із цим показовим є те, що в умовах тогочасного буковинського життя ситуація формулюється як «чоловік – то всьо, а жінка – то нічо» («Людина»). Однак у сім'ї Олени Ляуфлер слабкими виявляються саме чоловіки (батько співається, брат покінчує життя самогубством), а Олена своїм заміжжям рятує практично всю родину. Для пересічного чоловіка одруження є засобом отримати у свій дім безкоштовну робітницю (зауважимо принагідно, що жінка в баченні таких чоловіків трактується у творі як «кобила», якою треба з достатньою спритністю керувати). На ставленні чоловіків до факту одруження та дружини не випадково наголошується письменницею в одній із останніх сцен твору, коли Олена плаче, прощаючись із своїми мріями, зрештою, із своєю особистістю, а майбутній чоловік сприймає це як звичайні жіночі сльози перед весіллям.

Поглиблення й розширення дискурсу заміжжя / одруження відбувається в повісті «Царівна». Осмислення цього кроку з точки зору жінок і чоловіків постає як своєрідний вимір характеру кожного з них. Зокрема, відмова Наталки одружуватися з примусу і прагнення скерувати власне життя без опори на чоловіка оцінюється письменницею як вияв сили характеру персонажа. А життя в такому шлюбі оцінюється як нещасливе, або навіть трагічне, як показано на прикладі Лени, для якої чоловік (професор!) жаліє шматка хліба. У зміст самого поняття шлюбу авторкою закладається амбівалентність, властива для літератури раннього модернізму. З одного боку для Наталки шлюб стає своєрідною винагородою за стійкість, адже її стосунки з Іваном Марком розвиваються на основі сильного почуття кохання («що я люблю – люблю вже навіки»), довіри, взаєморозуміння та взаємодопомоги («як годиться мужеві царівни»). В окресленій ситуації шлюб стає неодмінною умовою жіночого щастя, і в той же час одруження не є обов'язковою складовою повноцінного жіночого буття, а швидше його варіантом. При цьому подібний підхід до шлюбу означає цілковитий розрив із загальноприйнятою традицією осмислення заміжжя не лише як заporуки жіночого існування, а й мірила жіночої «цінності» для суспільства.

Важливим для контексту твору є демонстрація чоловічої точки зору на шлюб, інтерпретована по-різному в різних персонажів-

чоловіків (дядька Наталки, Орядина та Марка). Традиційно-схематичний підхід до подружнього життя виявлено в розкритті життя родини дядька Наталки. Письменниця окреслює характери цілком пересічних людей, родинне життя яких відбувається в прямій залежності від загальноприйнятих норм. Але навіть у такій родині чоловічий характер позиціонується як слабший, такий, що підкоряється більш рішучій та активній дружині.

Показовими в цьому контексті є історія кохання Наталки й Орядина, а потім його одруження з донькою свого «принципала». Письменниця підкреслює, що Орядин сприймає відмову Наталки вийти за нього заміж лише як ображений чоловік, що навіть не намагається зрозуміти причини її вчинку. Натомість наміри Наталки маркуються її благородством (не хоче бути тягарем для коханого) і повагою до його поглядів та планів (Орядин заявляє, що хоче послужити людям). Надалі у творі розгортається парадигма розчарування Наталки у своєму обранцеві. Наталка не сприймає його способу життя, не розуміє відступництва від декларованих поглядів заради матеріального благополуччя. Пізніше вона розчаровується в Орядині як у чоловікові, спостерігаючи за його далеко не безневинним фліртом із румункою. Зрештою, фінальною точкою зазначеної парадигми стає сцена вінчання Орядина, на яке приходить Наталка. Для неї обурливим є не лише його шлюб за розрахунком, але й вибір дружини польки, а не русинки. Тонкою психологічною колізією бачиться паралельне розкриття переживань Наталки й Орядина під час вінчання. Наталка відчуває полегшення, вона ніби «скидає із себе тягар» тривалих непевних стосунків. Натомість Орядин, який мав би відчувати себе переможцем, несподівано виявляє, що серед великої кількості родичів, друзів та знайомих, поруч із майбутньою дружиною він почувається цілком самотнім, а найближчою людиною є Наталка, яка була тут сторонньою.

Цілком інше ставлення до жінки та одруження презентовано в образі Марка. Передусім, це людина більш широкого світогляду: він лікар на флоті («маринарці»), отже багато подорожує, спостерігає за життям інших народів, тому не поділяє усталених поглядів на одруження та родинне буття. У стосунках із Наталкою – компаньйонкою його матері – Марко, як не раз деталізує авторка, спочатку поводить себе підкреслено обережно, приглядаючись до сторонньої дівчини, яка раптом оселилася в його домі, втрутилася в родинне буття. Поступово це ставлення

змінюється на повагу, а далі й захоплення особистістю Наталки, потім переростає в кохання. При цьому Марко не лише захоплюється «об'єктом» своїх почуттів: письменниця акцентує на діях персонажа, спрямованих на підтримку Наталки. Марко надає їй можливість жити в його будинку вже після смерті пані Марко, тобто підтримує її матеріально (так, що дівчина не здогадується про це); від Марка Наталка отримує й моральну підтримку – він пише їй листи. Зрештою саме Марко розуміє, яку роль у жіночому світі Наталки посідає творчість, тому таємно від неї посилає її твір до відомого видавця, а повідомляє вже про схвальну оцінку літературних шукань коханої. Результатом розвитку стосунків персонажів, заснованих на любові, гідності, взаєморозумінні та підтримці стає щасливий шлюб, який подається у творі як бажаний та природний («побралися через два тижні по його повероті з Індії»).

Отже, у повісті «Царівна» письменницею деталізовано різні підходи до заміжжя / одруження та створено різні моделі шлюбу й родинного життя.

У новелі «Некультурна» проблема заміжжя / одруження набуває дещо іншої художньо-ідейної інтерпретації. Розкриваючи психологічні особливості своєї «некультурної» Параски, письменниця подає наявність у неї як фемінних, так і маскулінних особливостей, при цьому зовнішність персонажа підкреслено жіночна: «Якою гарною мусила вона бути! І не лише лицем, що свідчило ще тепер о колишній майже інтелігентній, між тим простим народом незвичайній красі; але ще якоюсь іншою, внутрішньою красою, повною дикого, невиробленого артизму і вічної молодості, що пробивалися ще дотепер однаково сильно в кожному її слові, в погляді її мудрих блискучих очей, в кожному руху її стрункої постаті, а найбільше в живих рухах її голови, що все прибрана кокетливо в червоноквітчасту хустку, приковувала несвідомо погляд до себе. Не мала ні крихти в собі з тої грубості, що п'ятнується словом «мужицтво», з котрим ніяк не може ані погодитися, ані зіллятися тонке чувство» [4, с. 143]. Водночас Параска наділяється значною фізичною силою, яку повсякчас використовує з різною метою, й тяжінням до суто «чоловічих» робіт. Т. Гундорова слушно відзначає, що образ гуцулки Параски, «емансипованої не за розумом, а за інстинктом, з її вірою в суджене їй щастя, з любов'ю до «чоловічої» роботи, надзвичайно сильної фізично і повної самоповаги, під пером Кобилянської стає архетипним» [2, с. 44].

Наголошуючи на самодостатності Параски, авторка підкреслює, що життя у шлюбі не є для персонажа пріоритетним. При цьому Параска

не відкидає можливості заміжжя, ставиться до нього як до цілком природного атрибуту жіночого буття. У творі заміжжя / одруження оцінюється швидше як данина традиції, а не як необхідність. Аналізуючи життя Параски, авторка розкриває історію її одруження досить побіжно, підкреслюючи, що це акт її самостійного вибору, хоч із подачі господаря, на якого вона працює («Візьмеш її за жінку, буде тебе довіку тримати, дівка, як блискавиця. <...> Візьми Параску, бо вхопить її другий з-під носа, як яструб курку» [4, с. 114]). Одруження сприймається Параскою в певному філософському сенсі, вона погоджується на шлюб, дуже мало знаючи про свого нареченого: «Не трафлю зле. Голови в бесагах не ношу, щоб не знала, що роблю. Не злюблю – верну назад» [4, с. 114]. В іншій ситуації «прийняття» до себе чоловіка осмислюється персонажем лише як спроба щось змінити в житті. Отже, концепт заміжжя виявляється на рівні особистісного сприйняття персонажа й не є присутнім у його виборі.

Різні моделі заміжжя / одруження презентуються Ольгою Кобилянською в новелі «Valse melancholique». Даючи детальні психологічні характеристики трьох основних персонажів – Марти, Ганнусі та Софії, Ольга Кобилянська актуалізує концепт одруження у двох майже протилежних ракурсах. Для Марти, просто «жінки», одруження постає атрибутивною запорукою жіночого існування, умовою самореалізації та жіночого щастя («Ти є вже вродженою жінкою і матір'ю... Ти тип тих тисячок звичайних, невтомно працюючих мурашок, що гинуть без нагороди, а родяться на те, щоб любов'ю своєю удержувати лад на світі» [4, с. 129]). Марта здатна на щирі почуття, вона може кохати, ревнувати, вболівати, перейматися проблемами близької людини. Важливим бачиться те, що авторка надає Марті можливість отримати щастя в шлюбі з коханою людиною, народженні дітей. Саме Марта постає наратором, послідовно зберігає пам'ять про Софію та утримує зв'язок із Ганною, отже вона, як щаслива в шлюбі жінка, є берегинею жіночності, дружби, вірності, пам'яті.

Для Ганнусі, художниці, палкої прихильниці мистецтва і краси, одруження не є настільки необхідним, альтернативу подружньому життю вона бачить в «осмисленому» існуванні, що передбачає самореалізацію в мистецтві, розвитку особистості, служінні красі. Ганнусю не лякає перспектива залишитися старою дівою, вона переконана, що в такий спосіб жінка лише не належить певному чоловікові, а розвивається цілісно, «вповні». Дівчина має власну концепцію гармонійного існування жіночої особистості: «Потім най надходять на нас ті страшидла, якими

лякають перед незаміжністю, як самотність, безпомічність, дивацтво і т. ін. Ми не будемо самотні. Не будемо смішні, не будемо, так сказати б, бідні. Будемо мати своє товариство, розуміється і мужчин, бо без мужчин – монотонно, і будемо собі жити по душі. Тоді юрба переконається, що незамужня жінка – то не предмет насміху й пожалування, лише істота, що розвинулася неподілено. Значить, не будемо, приміром, жінками чоловіків або матерями, лише самими жінками. Будемо людьми, що не пішли ані в жінки, ані в матері, а розвинулися так вповні...» [4, с. 124]). Отже, персонаж не заперечує присутності чоловіків у своєму житті, але й не надає їх місцю виняткової значущості. Результат таких переконань виявляється у фіналі твору, коли повідомляється про те, що Ганнуса, перебуваючи в Італії на навчаннях, народила хлопчика й повернулася додому з ним. Дівчина підкреслює, що чоловік (батько дитини) надто відрізняється від неї, тому тільки сама Ганнуса є відповідальною за дитину і хлопчик належить лише їй («Я заробляю сама на нього, і він – мій» [4, с. 142]). Відбувається перерозподіл гендерних ролей: обов'язки батьківства виконує лише жінка-мати. Слід зауважити принагідно, що фактові народження дитини поза шлюбом не надається позитивної чи негативної оцінки ні персонажами, ні авторкою. Такий підхід не був традиційним для тогочасної буковинської дійсності, однак цілком відповідав світогляду й творчим шуканням авторки на ґрунті фемінізму.

Відкидання значущості заміжжя пов'язується в новелі з образом третього персонажа – музики Софії. Переживши нещасливе кохання, дівчина не вважає одруження метою свого життя, тому що «є рід любові у жінок, на якій мужчина ніколи не розуміється. Вона для нього заширока, щоби зрозумівся на ній» [4, с. 132]. Силу своїх почуттів Софія віддає музиці, служіння якій вважає пріоритетним. Із трьох персонажів Софія виявляється найбільш непристосованою до побуту, компенсуючи неумілість старанням. У контексті «трьох К», актуальних для буковинського середовища як частки Австро-Угорщини, така дівчина начебто не має особливої цінності як майбутня дружина, однак у своєрідній дівочій сім'ї Софія стає незамінною частиною гармонійного існування.

Отже, у творі «Valse melancolique» Ольга Кобилянська подає дві своєрідні моделі жіночого буття, в одній із яких концепт заміжжя трактується як варіативний для повноцінного життя жінки.

Різні варіанти підходу до заміжжя / одруження та шлюбного життя представлені письменницею в багатоплановому творі «Земля». Авторка

розглядає подружнє життя на прикладі кількох пар протягом життя двох поколінь, моделюючи різні аспекти сімейних стосунків. Роман починається з експозиції, де подається сцена весілля персонажів, які потім не будуть брати прямої участі в дії. Ініціатором одруження стає мати нареченої Докія, а причиною – прагнення матері забезпечити доньці безбідне, а, отже, пристойне життя. Чоловік Докії – пияк, тому мати боїться, що він проп'є землю, призначену для дочки. Через те Докія поспішає видати дівчину заміж, хоча Парасинка має всього шістнадцять років, а наречений Тодорика – далеко не красень. Вибір нареченого зумовлюється у творі двома чинниками: у нього порядні батьки і земля Тодорики знаходиться поруч із землею Парасинки. Така інтерпретація причин одруження є цілком традиційною для української літератури (можна пригадати хоча б «Наталку Полтавку» Івана Котляревського).

У традиційному руслі представлене життя сім'ї Федорчуків, батьків Михайла та Сави, по-іншому розставлено лише акценти. Розгортаючи картини родинного буття Івоніки та Марійки Федорчуків, письменниця підкреслює, що основним підґрунтям міцного шлюбу є спільна мета: Івоніка й Марійка все життя працюють, щоб накопичити землю, стати «красними газдами». Такий спосіб життя оцінюється персонажами як цілком природний і єдино можливий, що теж відповідає літературній традиції. Однак традиційних цінностей виявляється замало для виховання синів. Михайло й Сава – дуже різні за характерами і поглядами на світ. Спільним між ними, поряд із іншими чинниками, є те, що обидва обирають тих дівчат, які не будуть бажаними невістками для батьків. При цьому обрані братами дівчата теж дуже різні. Обраницею Михайла є Анна, характер якої має в тексті твору явно позитивне забарвлення: вродлива, працьовита, привітна, щира, сильна духом, – далеко не повний перелік рис дівчини. Бідна, але для закоханого хлопця це не має значення («Я не питаю за поле, зозулько!»). Натомість Рахіра, обраниця Сави, негарна, ледача, брутальна, злодійкувата, нахабна, що впадає в очі батькам: «Сором нам робиш, Саво! Ти любиш дівчину пусту, що на неї ні один порядний хлопець у селі не глядить, що її ніхто порядний за жінку не візьме...» [5, с. 33]. Саме така дівчина викликає в Сави сильні почуття, здатна утримати його біля себе: «Мабуть, ні одна дівчина на світі не вмiла так любити, як вона! В її обіймах він неначе мiнiвся. Своїми великими червоними устами пила з нього всю енергію і силу; пила його, коли лиш гляділа на нього своїми очима. І під тими поглядами, що або сміялися, або іскрами обсіпували його, – м'як,

ослабав і тратив усяку волю. Її сміх, голосний, короткий, уриваний сміх, виривав його з усякого надумування й поривав із собою, а слова її все підходили йому під його душевний лад» [5, с. 33]. Додатковим чинником прив'язаності Сави є й те, що в сім'ї коханої немає таких стійких морально-етичних обмежень, які хлопець мав удома, у своїй родині, отже значущим є відчуття більшої свободи. Ситуація неприйняття Рахіри батьками Сави ускладнюється й тим, що дівчина доводиться Саві двоюрідною сестрою. Зрештою, саме гріхом кровозмішення пояснює трагедію братовбивства Івоніка, сприймаючи страшну подію як покарання за гріх крові.

Якщо Сава хоче мати і землю, і Рахіру, то Михайло осмислює ситуацію інакше. Письменниця наголошує, що Михайло не хоче втратити добрі стосунки з батьками, тому і жде дня свого святого покровителя Михайла, щоб повідомити батьків про вибір майбутньої дружини. Сімейні стосунки й думка батьків дуже багато важать для хлопця. Водночас заради Анни Михайло готовий відступитися від найбільш культивованої цінності – землі, якщо несприятливо складуться обставини і батьки не погодяться на шлюб сина. Цілком у руслі модерністських тенденцій, які передбачають, зокрема, культ почуття, письменниця підкреслює значущість кохання в житті молоді людини. Особливе місце посідає кохання взаємне, саме воно дає силу Михайлові пережити знущання у війську, а Анні – до останнього тримати в таємниці їх стосунки, чекати Михайла, терпіти зневагу з боку односельців та рідних.

Після смерті Михайла родинне життя Федорчуків набуває цілком інших реалій. Вони відмовляються від Сави, хоч і не доносять слідству, що вбивця саме він. Марійка «стала уникати людей, відпихати ворожо від себе всіх, що зближалися приязно до неї, і понурилася цілковито у свій жаль, з якого не було виходу. Часом пригадувала йому в своїй ненависті чим-небудь Саву, але він не застановлявся ніколи над тим. Бачив лише одно з великим смутком, як із її колись такої теплої й щирої душі виростала чимраз страшніша ненависть до дитини, як вона гонила нею за ним і як в її душі зайшло сонце навіки» [5, с. 288]. Затятість Марійки (вона відмовилася взяти до себе дитину Михайла й Анни) призводить ще до однієї трагедії: близнюки померли, і батьки залишилися самотніми.

Надалі відбувається своєрідна зміна гендерних ролей: Марійка не може подолати себе, тому залишається осторонь, замикається в собі, натомість Івоніка вдається до більш активних дій. «Невісткою

своєю називає її, і гірко – болісно всміхається при тій, сам із себе. Хлопчину її медом угощає і, як внука, голубить. Се одинокий золотий промінчик на тихих полях, що викликає від часу до часу усміх на його устах і що ним він справді радується» [5, с. 292]. Він переписує найкращий шматок землі, який призначався Михайлові, на сина Анни й Петра, поводитьься з хлопчиком, як із своїм онуком. У такий спосіб до дискурсу родинного буття, представленого у творі, додаються міфологеми злочину й кари, прощення та спокути.

Важливий аспект дискурсу заміжжя / одруження художньо реалізовано в зображенні шлюбного життя Анни й Петра. Їх родинне буття ґрунтується на взаємоповазі, визнанні кращих рис кожного. Подружжя наполегливо працює, «складає статки», але живе не для накопичення багатства, а для сина. Письменниця об'єднує персонажів спільністю поглядів на майбутнє цієї дитини («з нього будуть люди, як покине землю!»).

Отже, у романі «Земля» Ольга Кобилянська подає цілком різні вияви почуттів персонажів, підкреслює варіативність причин заміжжя / одруження, актуалізує ряд моделей подружнього життя. Важливим є те, що гармонізації набувають такі стосунки персонажів, які ґрунтуються на ширих почуттях, взаємодовірі та взаємоповазі.

Проблема вибору в контексті заміжжя / одруження є актуальною і для повісті «В неділю рано зілля копала». Ця проблема інтерпретується авторкою у двох основних площинах: у бутті циган та селянського середовища. Звертаючись до життя циганського табору, авторка зосереджує увагу на виборі Маври та на міфологізованому потрактуванні цього вибору. Мавра не може опиратися непереборній силі почуття і зраджує чоловікові, обираючи в коханці «білого боярина» й народивши «білого» сина. Такий вчинок осмислюється старим Андронаті, батьком Маври, як тяжкий «гріх», який необхідно спокутувати. Частиною спокути є відлучення від рідного циганського середовища й осіле життя біля селян. Мавра не має чоловіка, не знає про долю свого сина, однак знаходить розраду у вихованні доньки своєї покровительки Тетяни. Відбувається своєрідна екстраполяція материнських почуттів, а поряд із ними негативного досвіду зраженого кохання («Але буває й таке, що він тебе по тій всім покине, <...>, бо він має вже другу або, може, мав і дві перед тобою» [4, с. 382]). Трагедія поглиблюється, коли Мавра радить Грицеві одружитися з білявою дівчиною, руйнуючи цим його стосунки з

Тетяною. Лише із смертю Гриця завершується цикл гріха й спокути і Андронаті забирає Мавру із собою в циганський світ.

У розкритті проблеми кохання і зради в селянському середовищі Ольга Кобилянська, як відомо, використовує сюжет народної пісні, проте надає йому нової художньої інтерпретації. Для цього середовища традиційно кохання хлопця й дівчини повинно закінчуватися шлюбом, а вдале заміжжя є запорукою благополуччя дівчини. Саме такий підхід виявляє у творі Настка. Письменниця вводить у контекст і соціальний чинник: Настка з бідної родини, тому вважає, що поступитися в коханні повинна Тетяна, яка «багата, тому віддасться». Натомість для Тетяни, вихованої Маврою, актуальним чинником виступає гордість, яка не дозволяє простити й пережити зраду коханого.

Концептуальна для творчості Ольги Кобилянської опозиція «сильна жінка – слабкий чоловік» інтерпретується у творі шляхом розгортання парадигми стосунків Гриця, Тетяни та Настки, які виходять за межі класичного любовного трикутника. Хлопець захоплюється обома дівчатами, знаходячи в кожній із них щось неповторне: «По кожній стрічі з Тетяною він неначе тратив владу над собою, так дуже підходила вона йому по душі. Вона, – як говорив їй іноді сам, – весь розум з голови випивала і мов шовком за палець кожним словом обвивала. Однак, набачивши її довше, як ось і тепер через якусь роботу, до якої батько мов прикував, починав тужити за Насткою і відчував виразно, що без неї не може обійтися. Яка вона добра, яка податлива, як приставала у всім за ним» [5, с. 394]. Кохаючи ніби відразу обох дівчат, Гриць усувається від проблеми вибору, вважаючи, що вони повинні самі вирішити, з ким йому одружитися: «Обох я вас люблю, обидві ви однакові. Одна синьоока, друга чорнобрива. Обі ви дівчата, лиш Настка не Туркиня. <...> Але вона (Тетяна) гарна, мов боярська дочка. А білява зате люба і догоджає. Що б не захотів я, вона вже зробила. За тими двома хлопці голови дають. Я ще не знаю, котру засватаю. Жаль одну покидати, а шкода і другу лишати... Мабуть, білу посватаю. Дарма, що чорнобриву, може, й більш люблю» [5, с. 447]. Зрештою, кожна з дівчат починає боротися за своє щастя, виявляючи рішучість та волю. Таким чином, активною, діяльною силою в повісті знову постають жінки, які намагаються досягти мети різними шляхами. При цьому пасивність чоловічого персонажа позиціонується як така, що призводить не лише до трагедії почуттів, а й до загибелі його самого.

Аналіз виявів концепту заміжжя / одруження в ряді творів Ольги

Кобилянської свідчить про його актуальність для художнього доробку авторки і дозволяє зробити такі висновки:

– в усіх аналізованих творах письменниці, на відміну від активісток феміністичного руху, не заперечує сам інститут шлюбу, у творах розглядаються лише його варіативні моделі в парадигмі щасливі / гармонійні / нещасливі / трагічні;

– заміжжя часто не є пріоритетним для жіночого дискурсу творів авторки, у різних контекстах замінюючись на дружбу, тяжіння до мистецьких цінностей тощо;

– значної ваги надається почуттям персонажів, кохання розглядається як важливий атрибут гармонійного існування особистості та її щасливого подружнього життя;

– прикметною для творів авторки є зміна або врівноваження гендерних ролей, надання персонажам рис, які традиційно вважаються атрибутивними для представників іншої статі;

– наявність глибокої психологізації різних аспектів буття персонажів, а часто і пряма залежність їх життя від сили характеру, здатності до екзистенційного вибору та дій на його користь;

– авторка виявляє модерністський, нетрадиційний підхід до інтерпретації та оцінки причин та наслідків заміжжя / одруження;

– в актуальному для творчості Ольги Кобилянської дискурсі заміжжя / одруження значне місце посідає міфологізація різних його аспектів, що відповідає основним тенденціям розвитку української літератури межі ХІХ–ХХ століть.

Література

1. Агеєва В. П. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму / Віра Павлівна Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 309 с.

2. Гундорова Т. І. *Femina Melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської / Тамара Іванівна Гундорова. – К. : Критика, 2002. – 265 с.

3. Дзьобан О. О. Маловідомі матеріали про О.Кобилянську / О. О. Дзьобан // Українське літературознавство: Респ. міжвіднаук. зб. – Вип. 55. – Львів, 1990. – С. 119–122.

4. Кобилянська О. Ю. Твори : у 2-х т. / О. Ю. Кобилянська. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1988. – 540 с.

5. Кобилянська О. Ю. Твори : у 2-х т. / О. Ю. Кобилянська. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1988. – 597 с.

6. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Дмитрівна Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 438 с.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2012 р.